

Kvinnor och land grabs i rurala Etiopien

- En ekofeministisk fallstudieanalys

Malin Stenborg
Agnes Bridge Walton

Tack till

Vi vill gärna tacka följande personer som har hjälpt oss med insamling av information och intervjupersoner och gett av sin tid och expertis så att arbetet kunde förverkligas:

Barbara Wickham vid British Council Addis Ababa, Shewit Emmanuel vid DFID Ethiopia, Hans Birkeland vid Kirkens Nødhjelp och alla som har ställt upp på intervju och e-post-kommunikation. Av dessa vill vi särskilt tacka Jody Henderson för hennes hjälp och engagemang.

Abstract

I denna uppsats analyserar vi hur fenomenet land grabs påverkar kvinnor i samhällen där mark har sålts eller arrenderats till externa investerare. Vi gör en empirisk fallstudie av Gambella, västra Etiopien. Genom informantintervjuer skapar vi en bild av Gambella och sedan vilka ändringar jordbruksinvesteringarna har medfört på senare år. Med vikt på indiska Vandana Shivas texter analyserar vi observerade samhällsändringar ur ett ekofeministiskt perspektiv.

Utifrån studieområdena arbete, förflyttningar och miljöpåverkan når vi tre huvudslutsatser. Först, att kvinnors arbetssituation kommer att ändras genom övergången från självhushållning till förvärvsarbete, vilket leder till en starkare könsbaserad samhällsuppdelning, där kvinnor marginaliseras från jordbruket och förlorar en viktig källa till identitet och status. Sedan, att folkgrupper flyttas från sina marker vilket leder till en militarisering av samhället där kvinnor försätts i en passiviserad roll som skyddsobjekt. Slutligen har vi hittat indikatorer på att kvinnors hälso- och näringsituation kan försämrats till följd av förlorad biologiskt mångfald.

Nyckelord: land grabs, ekofeminism, Vandana Shiva, kvinnor, Etiopien, Gambella, miljö, förflyttningar, arbete

Antal ord: 9787

Förkortningar

IFPRI	International Food Policy Research Institute
MSF	Médecins Sans Frontiers/ Läkare utan gränser
HoAREC	Horn of Africa Regional Environmental Centre
IIED	International Institute for Environment and Development
IFAD	International Fund for Agricultural Development
FAO	Food and Agriculture Organisation (United Nations)
FoEE	Friends of the Earth Europe

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	2
1.2 Metod	2
1.2.1 Intervju som verktyg	3
1.2.2 Material	3
1.2.3 Källkritik	4
1.3 Avgränsningar och val av fall	4
1.4 Teoretiska ansatser	5
2 Bakgrund	7
2.1 Land grabs - historik och överblick	7
2.1.1 Land grabs i en etiopisk och afrikansk kontext	8
2.2 Kvinnor och agrarsamhället i Gambella	9
3 Fallstudieresultat och analys	11
3.1 Arbete	11
3.1.1 Arbete i det förindustriella Gambella.....	11
3.1.2 Land grabs och ändrade arbetsstrukturer	12
3.1.3 Hur påverkas kvinnor av förändrade arbetsstrukturer?.....	13
3.2 Förflyttningar	15
3.2.1 Människoförflyttningar vid markarrenden.....	15
3.2.2 Hur påverkas kvinnor av förflyttningar?.....	17
3.3 Miljöpåverkan	19
3.3.1 Implikationer för miljön i Gambella	19
3.3.2 Hur påverkas kvinnor av miljöförändringar?.....	20
4 Sammanfattning - Hur påverkas kvinnor av land grabs?	22
5 Diskussion	24
5.1 En kritik av den ekofeministiska teorin	24
5.2 Slutkommentarer	25
6 Referenser	27
6.1 Intervjuer	27

6.2	Litteratur.....	27
6.3	Artiklar och rapporter.....	28
6.4	Dokumentärfilmer.....	29
6.5	Internetsidor	29

1 Inledning

Sedan början av 2000-talet har stora arealer i Asien, Sydamerika, Östeuropa och främst Afrika köpts eller arrenderats av företag och jordbruksinvestorer. Detta globala storförvärv av odlingsjord som populärt kallas *land grabs*, samt de många möjligheter och utmaningar det kan föra med sig, har på senaste tiden fått ökad internationell uppmärksamhet med nypublicerade rapporter om fenomenet från bland annat FN och Världsbanken samt genom ett växande antal nyhetsrapporteringar och artiklar.

Begreppet land grab har en negativ klang och innebörden kan ge associationer till ett asymmetriskt maktförhållande där investerarnas köp eller arrende av mark innehåller ett element av tvång eller orättvisa mot lokal befolkning. Motstridiga röster benämner inte landuppköpen som land grabs utan som en möjlighet för utvecklingsländer att locka viktiga investeringar som kan bidra till en nödvändig rural utveckling (IFPRI 2011:7).

Oavsett om man ser den nya investeringsvågen som ett utnyttjande eller en utvecklingsmöjlighet ser vi följande gemensamma drag från de båda perspektiven: Det handlar om storskaliga landuppköp eller långtidsarrenden, oftast utförda av externa investerare¹ och som medför en ovanligt snabb industrialisering av jordbruksområden och rurala samhällen. Jordbruksproduktionen i dessa områden går från att vara småskalig och lokalt förankrad till att vara exportinriktad, effektiv och monokulturell (World Bank 2011; IFPRI 2011).

Land grabs kan som fenomen diskuteras utifrån både ekonomiska och sociala perspektiv. Vi vill i denna uppsats lyfta upp den sociala dimensionen och undersöka hur förändring i hur matvaror produceras och förvaltas ändrar människors livssituation. Jorden och den biologiska mångfalden har över hela jordklotet en utomekonomisk innebörd. Den utgör ett fundament i mänskligt liv, kultur och historia. Äganderätten underbygger statusförhållanden och upprätthåller samhällsstrukturer. Det sociala och det ekologiska kan anses vara kopplade till varandra genom jordbruket, därför ser vi att de potentiella sociala effekterna av land grabs är stora.

Av särskilt intresse för oss är en diskussion kring hur kvinnor påverkas av land grabs. En djupare förståelse för de könade implikationerna utgör ett viktigt moment i analysen av samhällseffekter vid land grabs. I vår studie utgår vi ifrån ekofeministisk teori för att ge ett kvinnocentrerat kritiskt perspektiv till analys och argumentation.

¹ Det förekommer även interna investeringar från lokala företagare, men dessa är oftast i mycket mindre skala och figurerar inte i den globala diskussionen kring fenomenet.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med arbetet är att ta reda på sociala implikationer för kvinnor av land grabs, alltså på vilket sätt kvinnor påverkas av sådana storskaliga landuppköp. För att belysa fenomenet gör vi en fallstudie av regionen Gambella i västra Etiopien och analyserar våra resultat genom ett ekofeministiskt perspektiv. Sedan följer diskussion om det teoretiska perspektivet vi bildar våra slutsatser utifrån. Målet med uppsatsen är att svara på följande frågeställning.

*Hur påverkas kvinnor av land grabs?
- En fallstudie av Gambella i västra Etiopien.*

Vi kommer att besvara frågeställningen genom att belysa tre viktiga områden, arbete, förflyttningar och miljö, som har framkommit genom vårt material. Till vardera område finns underfrågorna;

- *Hur påverkas kvinnor av förändrade arbetsstrukturer?*
- *Hur påverkas kvinnor av förflyttningar?*
- *Hur påverkas kvinnor av miljöförändringar?*

1.2 Metod

Vi har valt att belysa vår frågeställning genom att göra en fallstudie med beskrivande och förklarande element (Esaiasson et al 2007:35-38). Studiens jämförande element är en inomfallsanalys i tid, där vi jämför kvinnors situation före landarrenden med det nuvarande läget (Esaiasson et al 2007:121f, 153ff). Investeringarna är en pågående process i Gambella vilket gör att vi inte kan spåra etablerade konsekvenser av fenomenet. Istället använder vi ett tillvägagångssätt i två steg; först skapar vi en bild av hur samhället ser ut och vad som händer i Gambella just nu, utifrån vårt material. Sedan använder vi ekofeminismen som analysverktyg för att besvara underfrågorna som presenterats ovan och komma fram till potentiella konsekvenser av land grabs, med fokus på kvinnor. Studien är således teorikonsumerande (Esaiasson et al 2008:38).

Genom att göra en fallstudie får vi en analytisk öppenhet för att finna olika faktorer som vi på förhand inte vet att söka efter. Vi kan gå på djupet i fallstudieobjektet och få en förståelse för kvinnors livssituation samt analysera vilka följder land grabs kan få för dem som är berörda.

1.2.1 Intervju som verktyg

Vårt huvudmaterial i uppsatsen är kvalitativa samtalsintervjuer med informanter, människor som har en vittnesrelation till fallstudieobjektet (Esaiasson et al 2008:257). Vi ser ett behov av att använda intervjumetoden i arbetet främst för att det vi vill studera är ett utforskat fält. Det finns knapp uppdaterad skriftlig information om fallstudieområdet, dock finns det en större grupp människor som har kunskap om området genom det omfattande utvecklingsarbete som pågår där.

Vi använder ett strategiskt urval och har både intervjuat personer med etiopiskt ursprung och personer som yrkesmässigt observerat och har kännedom om situationen i Gambella. Informanterna har en djupare kunskap om samhället vi vill studera och hur det förändras.

Intervjuerna utgör samtidigt ett komplement till skriftlig information om Etiopien. Frågorna vi studerar är politiskt känsliga och informationsflödet in och ut ur landet är övervakat, censurerat och därmed till viss del opålitligt. En fri kommunikation med människor som är skyddade från övervakning och hot är alltså av stort värde för validiteten i arbetet vi vill göra.

1.2.2 Material

Vi vill här presentera våra intervjupersoner och hur de har kännedom om Gambella. Två av dessa, Apee Jobi (MSc Political Science) och Ojulu Cham Odola (lärare), är födda och uppvuxna i Gambella och lever numera i exil. De utgör en extremt kritisk röst mot myndigheterna i regionen och landet och skriver båda för nättidningen *Gambella Today*² som riktar sig till anuakdiasporan utanför Etiopien.

De andra intervjupersonerna har varit involverade i Gambella genom utvecklingsarbete i lokalsamhället och har enligt oss en bred och varierad kompetensbakgrund. I frågor som rör miljöaspekter av landavtalen har samtal med Sanne van Aarst från HoAREC varit värdefulla. Han är fortfarande aktiv i Gambella vilket ger möjlighet för uppdaterade och korrekta betraktelser av den nuvarande situationen.

Engelske Sam Moody ger en koncis och samtidig bild på lokalbefolkningens traditioner och levnadssätt genom sitt arbete med den anglikanska kyrkans ”community centre” i Gambella stad fram till våren 2011.

Jody Henderson är den av de icke-etiopiska intervjupersonerna som har längst erfarenhet av området och har jobbat med konfliktfrågor och kvinnoutbildning där mellan 2000 och 2008. Hon är nu anställd vid Uppsalabaserade *Life & Peace Institute* och jobbar i Sudan.

² www.gambelatoday.com. Se även www.anyuakmedia.com för en liknande kritisk röst från anuakdiasporan.

Förutom intervjuerna använder vi oss av ett flertal rapporter från olika forskningsinstanser. Vi har sökt finna en balans i materialens framställning av investeringsvågen genom att söka information från mer positivt inställda institutioner som Världsbanken, och mer kritiska röster, bland annat FoEE och John Vidal, miljöredaktör i engelska *The Guardian*. För att uppnå en bredd i materialet använder vi oss av allt från vetenskapliga rapporter till dokumentärfilmer.

1.2.3 Källkritik

I intervjuarbetet har vi sökt kombinera en öppenhet mot informanterna med ett kritiskt förhållningssätt för att våra slutsatser skall representera verkligheten så bra som möjligt. De två informanterna med etiopiskt ursprung har en stark gemensam agenda med sitt regimkritiska budskap och uttalar sig med ett värdeladdat språk. De är användbara som informanter, men kompletterar snarare varandra än att de utgör två skilda perspektiv.

De andra intervjupersonerna har ett nästan omvänt problem, då de genom kritiska uttalanden riskerar att utestängas från vidare arbete i Etiopien eller sätta vänner och egna informanter i fara för hot och trakasserier. För att undvika tendensiösitet i våra diskussioner har vi valt att diskutera den information som i största grad samstämmer mellan de olika informanternas berättelser. Vi har också beslutat att anonymisera delar av materialet av hänsyn till intervjupersonernas önskan och jordbruksfrågornas känsliga karaktär.

Det är i dessa frågor svårt att hitta oberoende röster och många har starka åsikter. Vi har tänkt på detta i materialinsamlingen och anser oss ha hittat människor som kan ge en bild av båda positiva och negativa aspekter av det vi studerar.

1.3 Avgränsningar och val av fall

Det som kallas land grabs är ett globalt fenomen som pågår i alla världsdelar. Behovet av avgränsningar i arbetet är därmed stort. Vi har valt att göra studien från ett afrikanskt perspektiv, eftersom kontinenten har varit ett inofficiellt centrum för landuppköpen (IIED/IFAD/FAO 2009:3).

På bara ett år, mellan 2008 och 2009, blev 32,1 miljoner hektar afrikansk odlingsjord köpt eller arrenderat av olika investerare (World Bank 2011:52). En stor del, mellan 1,19 och 3 miljoner hektar av den totala arrenderade eller uppköpta afrikanska marken finns i Etiopien. Det föll sig därmed naturligt att lägga den planerade studien dit (World Bank 2011:62; Vidal 2011a). Befolkningen i Etiopien är rural och har överlevnadsjordbruk som främsta sysselsättning och inkomstkälla (SIDA 2003:9). En ändring mot en industriell exportriktad produktion utgör således en monumental omvälvning av traditionella levnadssätt och sociala strukturer för den rurala befolkningen.

Fallstudien centreras kring området Gambella i västra Etiopien. Området utmärkte sig för studien då det finns omfattande jordbruksprojekt där, i form av långtidsarrenden, som är exportinriktade och främst finansierade av utländskt kapital. Vidare är många av projekten redan uppstartade (Vidal 2011a). För att konsekvenserna skulle vara möjliga att spåra genom intervjuerna var det viktigt att hitta ett område där detta var ett dominerande fenomen, vilket gäller för Gambella.

Valet av fallstudie medför att vi bortser från land grabs i andra former, till exempel när investering kommer från lokala företagare, är av mindre skala eller syftar till hållbarhet i produktionen, något som också förekommer (IIED/IFAD/FAO 2009:48). Det vi gör är att belysa en *generalisering* av deras karaktär, vilket leder till att nyanserna i deras olika utformning blir borta. Detta kan påverka resultatens validitet, men utgör en nödvändig avgränsning i arbetet.

Utifrån en avvägning mellan ekofeminismens diskussioner och intervjuvaren har vi också avgränsat vilka områden i kvinnors liv vi vill studera; arbete, förflyttningar och miljöpåverkan. Kategorierna täcker bara en viss del av kvinnors liv och därmed bara en viss del av de möjliga sociala implikationerna, men dessa tre områden visade sig vara av störst betydelse när vi genomförde fallstudien.

1.4 Teoretiska ansatser

För att granska möjliga effekter på kvinnors arbets- och livssituation vid land grabs använder vi oss av ett ekofeministiskt teoriunderlag. Denna gren av feminism uppstod i 1970-talets kvinnorörelse då den franska feministen Françoise d'Eaubonne lyfte in en koppling mellan ekologi och feminism i sin bok "Le féminisme ou le mort" (Howell 1997).

I vår teoretiska utgångspunkt använder vi främst texter av ekofeminismens indiska förespråkare, Vandana Shiva. Hon kritiserar den liberalistiska synen på utveckling, som hon kallar "development as a new project of western patriarchy" (Shiva 1989:1). Hon illustrerar sin syn genom att skapa en bild av ett motsatspar med å ena sidan den västliga, vita mannen som exploaterar och dominerar naturen och kvinnan; å andra sidan den indiska kvinnan som lever i ett reciprokalt förhållande till naturen genom hennes reproduktiva roll och hållbara försörjningssätt. Det senare kallar Shiva *den feminina principen*, en koppling mellan kvinnlighet och hållbarhet, som i sin essens handlar om reproduktion. Principen genomsyrar både Shivas och andra ekofeministers skrifter och den diskurs som där förs om hållbarhet och utveckling (Shiva 1989:38-40; Howell 1997:232).

I Maria Mies och Shivas ekofeministiska antologi från 1993 diskuteras den destruktiva behandling av natur som skett genom industrialiseringen och hur bakomliggande drivkrafter har utsatt kvinnor för motsvarande behandling. Här betonas det författarna kallar *reduktionism*, den nedvärderingen av kvinnors roller

och sysslor inom den västliga utvecklingstanken som underbygger ett patriarkat som går att finna i väst än i dag (Shiva 1993:24ff).

Shiva anser att den ekonomiska liberalismens dominans har lett till en syn på natur och kvinnors arbete som råmaterial, som tillskrivs värde först efter mäns teknologiska förädling. Genom att endast värdera arbete utifrån ekonomiskt värde på en marknad blir kvinnors arbete således osynligt (Shiva 1989:43). Den danska ekonomen och författaren Ester Boserup lade fram en hypotes om detta redan på 1970-talet. Hon menade att kapitalistisk ekonomisk utveckling leder till ökad produktivitet i mannens sysslor, vilket gör att hushållets maktbalans skiftar och att utveckling därmed gynnar män oproportionerligt (Duggan 1997:104).

Den feminina principen och kopplingen av värden som hållbar utveckling till det kvinnliga könet, förklarar Shiva vilar på historiska och kulturella grunder, liksom till viss del på kvinnans biologi (Shiva 1989:42). Det är ingen ny tanke att, som Shiva, göra en bild av kvinnan som det naturnära könet. Även i den västliga industrialiseringsandan ingår att koppla kvinnan till naturen och mannen till det tekniska. Ekofeminismen medger att denna uppdelning varken har gynnat kvinnor eller naturen (Howell 1997:232). Det Shiva betonar är inte att bryta denna dualism, som andra feministiska riktningar syftar till, utan att ändra värdeförhållandet inom dualismen, så att den feminina principen lyfts upp och värdesätts högre.

Chandra Mohanty, postkolonial feministisk teoretiker, skriver i sin kritik mot diskursen i västlig feminism att den är med och skapar bilden av ”tredje världens kvinna” i singularis, något som inte ger utrymme för de enorma skillnader i kultur, klass och omständigheter som finns (Mohanty 1997:79ff). Vi vill i vårt arbete lyfta upp den ekofeministiska teorin för att söka frigöra arbetet från att präglas av en offersyn och istället belysa de faktiska utmaningar som möts av den mångfaldiga grupp kvinnor vi studerar.

2 Bakgrund

I denna bakgrundsdiskussion etablerar vi empiri och historik kring de mest centrala momenten i den kommande fallstudieanalysen. Vi ämnar skapa en deskriptiv bild av land grabs i en global och etiopisk kontext, samt beskriva samhället i fallstudieobjektet Gambella.

2.1 Land grabs - historik och överblick

En bärande premis för uppfyllandet av arbetets mål är att land grabs är ett nytt fenomen med relevans och aktualitet idag. Utan detta kan vi inte göra en meningsfull skillnad mellan de specifika effekterna av land grabs och effekterna av annan industrialisering. Något mer än en gradvis utveckling i det globala jordbruket från självhushållning till industriell produktion för internationella marknader måste därför vara igång.

Historiskt sett är dagens efterfrågan efter jordbruksmark ovanligt hög, något som avspeglas i höga priser på odlingsbar mark på etablerade marknader (Collinson 2011). Detta beror bland annat på jordbruksteknologins oförmåga att vidare intensifiera existerande odlingar. 70 % av det globala jordbrukets totala produktivitetökning mellan 1961 och 2005 skedde på redan uppodlad mark. Nya tal visar däremot att trenden mot större avkastning per areal är starkt avtagande. År 2001 hade industrialiserade länder 0 % ökning inom vete, världens viktigaste matplanta (World Bank 2011:14). Samtidigt ökar världens befolkning och flera människor efterfrågar en näringsrikare kost. Matproduktionen kan i dagsläget inte nämnvärt öka utan att *nya* markområden industrialiseras, därav den dramatiskt ökade efterfrågan på odlingsbar jord.

Andra orsaker till att jordbruksmark nu räknas som ett säkert och värdefullt investeringsobjekt är osäkerhet kring klimatförändringarnas inverkan på framtida produktion, 2008 års dramatiska matprisökningar och stor efterfrågan på biobränslen (Friends of the Earth Europe 2010:10-14). Flera rapporter visar även till flera planerade jordbruksprojekt på uppköpt land som inte påbörjas. Marken hålls av förvärvaren som ser värdeökningen till marken med tillhörande vatten- eller naturresurser som tillräcklig avkastning, utan att någon produktion anses nödvändig (World Bank 2011:61; IIED/IFAD/FAO 2009:57).

Landuppköpen är inte bara historiskt säregna utifrån nämnda pådrivande faktorer, utan också genom deras storlek och utsträckning. Organisationen GRAIN har drivit mediebevakning mellan hösten 2008 och 2009 för att mäta hur många och hur stora landavtal som ingicks i perioden. Subsahariska Afrika

utmärker sig som största värdregion med avtal som omfattar 33 miljoner hektar fördelat på 190 större uppköp eller arrenden (World Bank 2011:14).

Det är dock svårt att ge någon precis uppskattning av hur många hektar mark som är köpta eller arrenderade av externa investerare de senaste åren, bland annat för att flera av de länder som har varit mest aktiva på marknaden inte offentliggör information om mindre avtal. I Etiopien gäller exempelvis att avtal som omfattar mindre än 5000 hektar kan skötas av regionala myndigheter. Det blir därmed svårt att kartlägga hur omfattande land grabs är i Afrika (World Bank 2011:58).

2.1.1 Land grabs i en etiopisk och afrikansk kontext

Att det är subsahariska Afrika som har varit föremål för största delen av den nya investeringsvågen är som tidigare nämnts något nytt. Fram till sent 1980-tal var intensivt och exportinriktat jordbruk ovanligt, högt taxerat och en politiskt oprioriterad sektor i så när som alla länder i regionen (World Bank 2011:23; Odén 2006). Flera afrikanska regeringar försöker nu ändra denna politik genom att skapa så förmånliga villkor som möjligt för investerarna i hopp om att detta på sikt ska leda till ökade inkomster, arbetstillfällen och förnyad rural infrastruktur.

Etiopien har flera fördelar som investeringsland. Äganderätt till markområden blev statligt efter Dergregimens *Land Reform Proclamation* från 1975, som kollektiviserade jorden, samt förbjöd utförsäljning av land och privata anställningar inom jordbruket (Omiti et al 2000:586). Trots att deklarationen ändrades 1991 och bruksrättigheter etablerades, har fortfarande inte brukarna av jorden rätt att själva sälja eller köpa mark. Etiopiska ursprungsfolk har heller inga lagstadgade markrättigheter (Moody 2011). Bönder som brukar jorden utesluts vid avtalsförhandlingar mellan investerare och myndighet, vilket förenklar processen för intresserad uppköpare och arrendator (IFPRI 2011:7; World Bank 2011:147). Utöver denna förenklade köpsituation, finns det i Etiopien stora områden av fertil mark i anslutning till säkra vattenresurser, främst i den västra delen av landet, där vår fallstudie genomförs.

Det indiska sällskapet *Karuturi*, som enligt John Vidal i *The Guardian* planerar 300 000 hektar exportodlingar i Gambellaprovinzen (Vidal 2011a), summerar själva via sina hemsidor varför de har valt att satsa på Etiopien:

”When we decided to enter agriculture production in 2008, we knew Ethiopia was where we had to be. Investment-friendly agriculture policies, land availability and its membership in COMESA (Common Market of Eastern and Southern Africa), which gives it duty-free access to the European markets have made this Northeast African country an ideal destination to base our agri-venture.”

- Ethiopia country profile, Karuturi.com

World Bank rapporterar 2011 till viss del liknande fördelar som *Karuturi*, bland dessa fördelaktiga beskattningsavtal mellan företag och myndigheter. De lägger även vikt på avsaknaden av regleringar, eller bristande genomförande av dessa, som en viktig attraktionsfaktor för investerare. Rapporten fann exempelvis att så

gott som alla projekt i Etiopien saknade en Environmental Impact Assessment-certifiering trots att detta är ett formellt krav för alla industriella initiativ (World Bank 2011:57).

Gambella har fått en förnyad attraktion för investerare, inte bara på grund av ovannämnda faktorer, utan också för att området har fått en förnyad stabilitet efter flera årtionden med politiskt och etnisk oro. Det har i längre tid existerat spänningar mellan anuak och nuergrupper i området, vilket resulterade i en myndighetsinitierad massaker av anuaker i Gambella stad i 2003 (McGill et al 2007). Utöver detta fanns världens största flyktingläger med en halv miljon sudanesiska flyktingar fram till 2008 i Gambella, vilket ökade oron i området (Henderson 2011).

2.2 Kvinnor och agrarsamhället i Gambella

För att göra en analys av processen som nu är igång i Gambella och diskutera hur ändringarna vi ser kommer att påverka kvinnors liv, måste vi först förstå och beskriva samhället och människorna som lever där.

Gambella är en region i sydvästra Etiopien med en stor grad av regionalt självstyre till följd av landets etnisk-federala system (Alemayehu 2004). Regionen gränsar till Södra Sudan båda geografiskt och kulturellt och har, till skillnad från de politiskt dominerande höglansområden, en spridd befolkning och ett varmt, fuktigt klimat.

Befolkningen i Gambella tillhör ett antal olika folkslag. Anuakfolket anser sig vara det äldsta ursprungsfolk i regionen. De är starkt kulturellt knutna till regionens största flod, Barofloden, och dess banker där folket har sina odlingar och hem samt driver småskaligt fiske. Nuerfolket utgör omkring hälften av befolkningen i Gambella och är agropastoralister, till viss del flyktingar med rötter i södra Sudan. De är halvnomadiska och driver sin boskap runt i landskapet till beten och vattenkällor. Utöver dessa finns det människor som härstammar från höglandet i norra Etiopien och som förflyttades till Gambella under ”villagisation”-programmet till den kommunistiska Dergregimen på 1980-talet, samt majangerfolket som lever i skogen (Henderson 2011). Där vi har hittat väsentliga skillnader i hur dessa förhåller sig till en viss fråga, kommer det explicit nämnas. Annars vill vi att läsaren utgår ifrån att diskussion och analys är generaliserade till att gälla alla folkgrupper som är bosatta i studieområdet.

Polygami är vanligt förekommande bland Gambellas ursprungsfolk och äktenskapstraditionerna i regionen är seglivade, trots att kyrkor under en längre tid har försökt att ändra dessa. Varje kvinna har ett pris, beroende på hennes status, utbildning och familjebakgrund, som betalas till hennes föräldrar när hon gifts bort vid ungefär 20 års ålder. En hyra tillkommer under hela hennes livstid, som betalas av hennes man till föräldrarna. Inom äktenskapsrelationen är våld mot kvinnor vanligt förekommande (Moody 2011).

Samhället är patriarkalt och kvinnor har en underordning till mannen eller fadern, men intervjupersonerna lägger också vikt vid kvinnors stora inflytande i

kyrkorna samt att äktenskapssystemet heller inte är till fördel för männen. Det nämns också att kvinnors tillgång till utbildning är radikalt förbättrad efter skiftet till ett federalt system 1995, då regionala myndigheter har varit progressiva på fältet (Henderson 2011). Någon ensidig bild av kvinnan som offer kommer inte fram, utan en sammansatt bild med respekt och inflytande å ena sida och patriarkala förtrycksstrukturer å andra.

3 Fallstudieresultat och analys

Avsikten med detta avsnitt är att, med hjälp av ekofeministisk teori, diskutera vad som händer med kvinnor i samhällen som är berörda av land grabs utifrån tre områden; arbete, förflyttningar och miljö. Varje del behandlas i två steg; vi etablerar först en bild av situationen i Gambella och de ändringar intervjupersonerna har observerat, sedan analyserar vi detta med hjälp av ekofeministisk teori.

3.1 Arbete

3.1.1 Arbete i det förindustriella Gambella

I traditionella rurala hushåll, är det kvinnorna som har huvudansvaret för hemmet, barn, matlagning och att hämta vatten (Jobi 2011; Odola 2011). Däremot finns det skillnader mellan anuak- och nuerfolken vad gäller kvinnornas grad av integration i jordbruksarbetet. Att ha ansvar för boskap på bete kräver en mobilitet som är svåruppnåelig för nuerkvinnor då dessa måste prioritera arbete i och runt hemmet. Boskapen tillhör mannen eller hans änka och är en viktig statusbärande resurs (Moody 2011). I anuakhushållen framträder en mer blandad ansvarsfördelning där småskaligt jordbruk kan skötas av alla familjens medlemmar. Kvinnor ges inte användarrättigheter till mark såtillvida de inte är änkor som inte har vuxna barn. En kvinna kan endast arva sin fars land om hon inte har några bröder (Odola 2011).

Kvinnor i andra delar av Etiopien kan säkra en viktig inkomst genom försäljning av små överskott från egen produktion. I Gambella är det båda ovanligt att producera ett överskott, trots att det finns goda möjligheter för detta, och att sälja egna jordbruksprodukter (Henderson 2011; Moody 2011). Detta pekar på den låga graden av marknadsekonomi som finns i området.

Genom intervjuerna framträder en bild på arbetet som en naturlig del av den sociala vardagen i och runt hemmet i det rurala Gambella. Det traditionella bosättningsmönstret innebär att storfamiljen är samlad i en "inhägnad", en samling med hyddor, *tukul*, där varje familjeenhet har sin egen. Runt dessa finns de respektive familjernas markområden, odlingar och djur. Arbetsuppgifter, måltider och beslut delas enligt traditionen av alla enheter inom inhägnaden men det rapporteras att kvinnornas arbetsbörda är större än männens (Moody 2011).

I nyare tid har arbete inom myndigheter, utbildning och utveckling fått en viktig statusbärande roll, och har gjorts tillgängliga för kvinnor genom en viss positiv särbehandling (Henderson 2011; Odola 2011). Ofta samarbetar en stor grupp människor om att säkra utbildning och goda framtidsutsikter till utvalda från den uppväxande generationen (Moody 2011). När denna börjar jobba måste den dela med sig av sin lön till flera tiotals personer inom sitt nätverk. En intervjuad beskriver sin etiopiska kollega som ”very well paid in Ethiopian terms, but always completely skint” (Anon. 2011). Denna mans lön säkrade goda levnadsvillkor för omkring 20 andra. I samma intervju berättades det om hur arbetstiden formades för att anpassas traditionens krav om gemensamma måltider. Ingen får komma för sent till maten i storfamiljens inhägnad, och lunchpausen är ofta två till tre timmar.

Inom den mer informella och lågavlönade sektorn hittade vi en intressant könsbaserat skillnad. Där det i västliga samhällen är vanligt att män utför tungt manuellt konstruktionsarbete, är detta i Etiopien ett arbete som görs av kvinnor. Utbetalningarna är så små att dessa inte behöver spridas bland storfamiljen, utan kan ge kvinnan ett marginellt utökad ekonomiskt spelrum, en möjlighet att själv prioritera en utgift (Moody 2011).

Bland inflyttade högländsfolk i Gambella har det varit vanligt att arbeta för lön på kollektivgårdarna från Dergregimens tid, numera privatiserade bomullsodlingar. Detta arbete liknar i form det som kan tillkomma området med nya jordsbruksinvesteringar, men är ojämförbart genom dess mindre omfattning och lägre grad av industrialisering (Henderson 2011).

Trots att det utförs en del mer eller mindre formell ekonomisk aktivitet, verkar självhushållningen fortfarande vara kulturellt mest etablerad för stora delar av den rurala befolkningen i Gambella. Självhushållningsarbetet sätts i centrum för det familjära samspelet och regelmässigt förvärvsarbete innebär en daglig fränkoppling från denna gemenskap. Detta minskar människors incitament till att delta i förvärvsarbetet, särskilt då lönen är låg och jobbet inte medför förhöjd status eller bättre framtidsutsikter.

3.1.2 Land grabs och ändrade arbetsstrukturer

Många av de nya investeringsprojekten är nu i en tidig utbyggnadsfas då mycket skog och mark måste röjas innan de största odlingarna, ofta på flera hundra tusen hektar, kan komma på plats. I denna fas behövs det främst arbetskraft till skogsröjning samt utbyggnad av relevant infrastruktur (Vidal 2011b). Genom fallstudien har vi hittat indikatorer på att ett litet antal lokala män har blivit anställda till skogs- och markröjning, men att omfånget av nya arbetstillfällen för lokalbefolkningen hittills är liten. Å andra sidan rapporteras det om ett stort, och ökande, antal inflyttade arbetare från investerarnas hemländer, de flesta av dessa från Indien och Pakistan (Anon. 2011).

Inflyttargruppen består av mellan- eller högutbildad arbetskraft som är ansvariga för utbyggnaden av jordbruksprojekten och alla relaterade behov. Behovet för konstruktions- och ingenjörsarbete täcks inte av lokala

kontraktstagare, utan av andra utländska företag med nära relationer till agrosällskapen. Exempelvis bygger svensk-saudiarabiska *Midroc Europe* en ny stad i västra delen av provinsen efter kontrakt från *Saudi Star Agriculture*, ett systerbolag (Midroc Ethiopia/Saudi Star Agriculture 2011).

Det ofta använda argumentet om att land grabs medför en total samhällsvinst är i stor grad byggd på idén om att dessa investeringar ger nya möjligheter åt lokalbefolkningen att komma i arbete och skaffa en stabil inkomst (Kebede 2011). Den bild som däremot kommer fram genom fallstudien är att företagen visar en tydlig preferens för importerad arbetskraft till välbetalda och ansedda jobb. Det är därmed de lägst avlönade jobben inom jordbruk eller konstruktion som potentiellt kan gå till lokalbefolkningen. Som tidigare nämnts är det vanligt att kvinnor utför sådant arbete i Etiopien. Vi har dock hittat indikatorer på att sådana jobb inte kommer tillfalla kvinnor; genom informella samtal med arbetsledare och kontraktörer hade flera av våra intervjupersoner hört att dessa inte tänkte anställa lokala arbetare överhuvudtaget. Anledningen var en generell uppfattning om ursprungsbefolkningen som ”lata”, något som kan hänga ihop med synen på förvärvsarbetet bland ursprungsfolket i Gambellaregionen men även den diskriminering de själva menar sig utsättas för i den ekonomiska sektorn (Anon. 2011).

Det sägs också att kontraktörerna har planer om att importera arbetskraft från Oromiaprovinserna i höglandet, då människor därifrån är kända för sin påstådda arbetsmoral. Andra intervjupersoner bekräftar att det sker ett intåg av migrantarbetare från Oromia (Odola 2011). Gruppen består enbart av män då kvinnor saknar möjligheten att lämna hus och barn, vilket ytterligare kan bidra till en marginalisering av kvinnor på arbetsmarknaden (Jobi 2011; Moody 2011).

3.1.3 Hur påverkas kvinnor av förändrade arbetsstrukturer?

Diskussionen kring ändrade förhållanden för traditionella arbeten och sysslor vid land grabs ger grund för två huvudslutsatser. För det första, att möjligheten för ursprungsfolken anuak och nuer, samt majangerfolket i skogarna, att bibehålla sina levnadssätt och arbetsstrukturer kommer att försvinna. För det andra framträder en bild av den inneboende rasism som finns i utbyggarnas världsbild, något som kommer att prägla lokala människors möjligheter att ta del av nya arbeten.

I Gambellas förindustriella agrarsamhälle är kvinnors arbete i odlingarna integrerat i omsorgsrollen och arbete i hemmet. De besitter en särskilt kunskap om jordbruket och den biologiska mångfalden och biologiska processer som bland annat manifesteras genom selektiv odling av ogräs till foder (Pankhurst 1992:75ff). Denna biologiska kunskap understödjer kvinnans auktoritet i familjen, men även på andra arenor. Intervjupersonen Moody (2011) skildrar hur kvinnor, särskilt äldre, inger en stark respekt inom Gambellas kyrkliga församlingar och har en stor genomslagskraft för sina idéer i det kyrkliga beslutsfattandet.

När jordbruket industrialiseras ersätts småskalig, hållbar polykultur med monokultur, bioteknik och maskineri. De sistnämnda tillhör den västliga, mansdominerade, vetenskapliga arenan, och marginaliserar genom sin närvaro den hållbarhet och reproduktivitet, som enligt Shiva finns i den ärvda kvinnliga ursprungskunskapen. Marginaliseringen medför samtidigt en nedvärdering av det traditionella jordbruket, som anses passivt och improduktivt i förhållande till de nya metoderna. Denna dualism; aktivitet mot passivitet, teknologi mot natur, avspeglar dualismen i förhållandet man-kvinna. Teknologin, som tillskrivs det manliga, värderas högre än naturen, dess kvinnliga motsats (Shiva 1993).

När kvinnor och män i Gambella tvingas lämna sina traditionella försörjningssätt sker därmed en omfördelning av status och värde. För att det teknologiska arbetet skall kunna definieras som riktigt arbete, måste motsatsen, omsorg och naturnära sysslor, definieras som icke-arbete. Det arbete de etiopiska kvinnorna utför i hemmet, med barn och självhushållning, betraktas då som passivt icke-arbete och underordnas männens aktiva förvärvsarbete.

Processen där arbeten omklassificeras till riktigt arbete, oftast förvärvsarbete, respektive icke-arbete, betecknas av Shiva som reduktionism. Kvinnan blir den stora förloraren i denna process, då hon endast kan ta del av det maskuliniserade jordbruket som en mindervärdig part, eller uteslutas helt från den lönade arbetsarenan. I praktiken medför detta ett val mellan otrygga arbetsförhållanden och sämre lönevillkor jämfört med mannens, eller en total utfrysning från arbetet i jordbruket som tidigare har varit källa till respekt och samhällelig status. I Gambella ser vi redan tendenser till att kvinnor kommer att uteslutas från den lönade jordbrukssektorn och bli än mer knutna till hemmet, med det statusfall det innebär.

IFPRI drar fram ett antal land-grab-fallstudier, med en diskussion kring hur kvinnors arbetssituation har förändrats. Rapporten sammanfattar att ett genusmedvetande i projektplaneringen kan skydda kvinnor från att ställas ekonomiskt sämre än män vid övergången från självhushållning till industrijordbruk. Inom detta genusmedvetande rekommenderas bland annat att arbetsgivare gör barnomsorg tillgängligt på arbetsplatsen, vilket framförallt skulle underlätta för kvinnliga löntagare (IFPRI 2011:25ff). Enligt en ekofeministisk synvinkel är detta dock inget svar på den reduktion av kvinnliga värden som följer av industrialisering.

Införandet av barnomsorg på arbetsplatsen framstår enligt en ekofeministisk analys som en acceptans av teknologins och mannens dominans. Att själv vårda sina barn anses inte längre som fullvärdigt arbete, utan kvinnan måste frigöras från denna börda för att kunde delta i det "riktiga" arbetslivet. Här ligger också en viktig kritik mot den västliga feminismen som, enligt Shiva, accepterar den industriella utvecklingens manliga dominans genom att söka integrera västliga kvinnor i den vita mannens förtryck gentemot kvinnor och miljö (Shiva 1993:8).

På samma sätt som övergången till det industrialiserade jordbruket underbygger en könad dualistisk bild, öppnar land grabs för en annan sorts dualism som också den har konsekvenser för kvinnors livsutsikter. Denna dualism ligger mellan ursprungsmänniskan och de inflyttade, och ger grund för den rasism gentemot Gambellas rurala folkgrupper som intervjupersonerna berättar om.

Jordbruksinvesteringarna karakteriserar ursprungsfolket som lata och importerar utbildad arbetskraft från egna hemländer samt arbetare från andra områden av Etiopien. Detta är ett uttryck för synen på naturen och civilisationen som motsatser, där ursprungsfolket representerar naturen, på samma sätt som kvinnan. Inflyttarnas ordbruk om ursprungsmänniskan kan kallas kolonialistiskt och fungerar som ett rättfärdigande av markförvärv. Den ”civiliserade” mannen kan, med sin teknologi, utveckla den ”lata”, eller i Hegels termer ”historielösa”, afrikanska människan (Shiva 1993:178).

När samhället i Gambella i ökande grad kommer att domineras av en klass rika, utbildade inflyttare från Saudiarabien, Indien, Pakistan och andra investerarländer, kan det tänkas att dessa kommer att sätta dagordningen för vilka sysslor som anses ha hög status. I dagsläget har jobb inom förvaltning, utbildning och icke-vinstdrivande utveckling mycket status i Gambella (Moody 2011), men i framtiden är det troligt att detta ändras. Den dominerande gruppen tillhör en ekonomisk kultur där vinst och rikedom värderas högt och har värderingar som kan sättas i stark kontrast till ett samhälle där rikedom fördelas kollektivt och där arbetet traditionellt inte drivs på ekonomiska grunder (Odola 2011).

Sedan början av 2000-talet har den regionala regeringen satt igång projekt med positiv särbehandling av kvinnor och ursprungsfolk inom utbildning och arbete med lokal förvaltning (Henderson 2011). Detta har lett till en positiv trend med allt fler från dessa grupper som intar synliga och högt värderade arbeten. Den praktiska konsekvensen av att inflyttargruppen får omdefiniera status i Gambellas samhälle blir att arbetet med positiva särbehandlingar går om intet.

Vi ser att land grabs i Gambella medför något mer än teknologins intåg i jordbruket, som vid industrialiseringsprocessen i väst. Landuppköparna, med sina värderingar, utgör ett storkapital som inte gradvis byggs upp genom industrialisering, utan kommer in utifrån. Arbeta i det offentliga kommer troligtvis inte att innebära samma status som idag. Utbildning och förvaltning kan, med inflyttarnas värdegrund ses som kvinnoarbeten, och, precis som i dagens Sverige, blir dessa allt mindre statusbärande.

3.2 Förflyttningar

3.2.1 Människoförflyttningar vid markarrenden

Ursprungsfolken i Gambella bor geografiskt spridda över landskapet med enkla förflyttningssmöjligheter, långt från existerande infrastruktur. Anuakfolket är bundna till vattnet genom sin kultur. Deras bosättningar är därför koncentrerade längs Baroflodens banker. Nuerfolket bor gärna längre från floden, så länge det finns närhet till goda betesmarker. Gemensamt för bosättningsmönstret till de

båda folkslagen är att de lever vid och använder de bästa markområdena och vattenkällorna. Det är dessa markområden som är attraktiva för investerarna (Odola 2011).

I samband med land grabs, då land ska skövlas och nya odlingar sätts i verket, har en våg av folkförflyttningar startat i Gambella, en process som kan återfinnas i etiopisk historia. Efter 1984 års torka och hungersnöd startade Dergregimen en omfattande folkförflyttning som benämndes villagisation. En och en halv miljoner människor från tork- och upprorsdrabbade områden i nord flyttades söderut, bland annat till Gambella, där grupper av dessa migranter bor än idag. Förflyttningarna var dels frivilliga, dels påtvingade, och syftade till att samla människor, i större grupper än de traditionella familjeenheter, kring faciliteter och infrastruktur samt bryta ner politiskt motstånd (Lorgen 2000;171). Pankhurst beskriver fenomenet och målar upp en bild av denna förflyttning som är påfallande lik den nuvarande regionala regeringens planer i Gambella (Pankhurst 1994:50-54).

Myndigheterna vill att ungefär två tredjedelar av Gambellas invånare ska flytta från sina landområden och istället samlas i nya och större byar med utbyggd infrastruktur (Anon. 2011). År 2010 gick den lokala regeringen ut med förfrågan till ett antal utländska aktörer³ om ekonomiskt stöd till att bygga upp byarna med tillhörande infrastruktur. Projektet lanserades under parollen ”from emergency relief to sustainable development” och påståenden om att lokalbefolkningen ställt sig positiva till förändringen (Anon. 2011). Samtliga inbjudna valde dock att inte stödja programmet eftersom de ansåg att det fanns implikationer för samhällen som flyttas och likaså att etniska konflikter kunde blossa upp i framtiden som följd. En närvarande på mötet sade att projektet hade ”the capacity to be an awful, awful thing” (Anon. 2011).

Myndigheterna hävdar att förflyttningarna inte har med landarrenden att göra, men våra intervjupersoner vittnar om att det nu skövlas och byggs på områden människor har flyttats ifrån. Även myndigheternas påstående om lokalbefolkningens positiva inställning verkar till viss del skilja sig från verkligheten. Många är inte direkt ovilliga men ser bekymmer med förflyttningen. De oroar sig för konsekvenserna av att förlora sin närhet till vatten och tillgång till sin odlingsmark. En annan orsak till bekymmer är den utbredda misstron som finns mot den lokala regeringen, framförallt sedan dess inblandning i massakern 2003 (Anon. 2011; McGill et al 2007). Löftena om tillgång till vatten, mat, odlingsjord⁴, samt infrastruktur som läkarvård och utbildning, tas därmed inte på fullt allvar, och det spekuleras i hur lång tid det i bästa fall skulle ta tills löftena är uppfyllda (Anon. 2011). Brister i kommunikationen kring olika beslut och planer kan även det skapa oro och osäkerhet hos invånarna (Jobi 2011).

Än mer kritiska röster hörs också som hävdar att tvångsförflyttningar sker och har skett sedan september 2010. I de nya bosättningarna har myndigheterna ännu inte uppfyllt sina löften och våra informanter vittnar om att människor nu

³ FN, DFID, USAid med flera.

⁴ Varje familj har lovats 4 hektar odlingsbar mark.

befinner sig i en krissituation (Jobi 2011; Odola 2011). I John Vidals dokumentärfilm *Ethiopia's land rush: Feeding the world* kan man se förvirrade människor i nöd som inte vågar sätta sig emot myndigheternas beslut (Vidal 2011b). Vår informant Ojulu Odola som befinner sig i exil säger att "Those who are opposing land grabbing policy are disappearing without trail and many are force to exile." (Odola 2011).

Genom att förlora sina hem och tillgången till vatten, förlorar dessa människor resurser och arbete, både på odlingar och på fiskevatten. Kvinnans roll i att ta hand om barn kvarstår, men männen i de nya byarna har förlorat sina arbeten och många har börjat dricka mycket alkohol och känner skuld för att de inte kan försörja sin familj (Jobi 2011).

Den ohållbara situationen i dessa bosättningar har lett till att, framförallt unga, män migrerar till Södra Sudan i hopp om att få ihop pengar och sedan kunna skicka efter resten av sin familj. Detta är dock en svår uppgift och leder till att många familjer splittras (Jobi 2011).

I andra distrikt i Gambella har land sålts men ingen produktion har startats upp. Människorna där har blivit tillsagda att flytta, men lever kvar och brukar den jord de alltid gjort. Situationen är oviss och människorna lever i osäkerhet (Jobi 2011; Vidal 2011b).

3.2.2 Hur påverkas kvinnor av förflyttningar?

Då människor förflyttas till nya byar förlorar de sina hem och närvaron till de omgivande miljöer som de är vana att leva i. Arbetsituationen ändras drastiskt, något som diskuterades i förgående avsnitt. I denna analys kommer vi att behandla kvinnors kulturella band till natur och ekologi och de sociala nätverk som är grundade på dessa band. Då människans identitet är djupt rotad i hennes hemmiljö uppkommer en identitetskris då hon rycks från sitt hem och riskerar att förlora sina sociala nätverk. Oavsett om de nya etiopiska byarna får lovad infrastruktur eller ej så uppstår denna problematik.

Shiva förklarar jorden som "the essence of being" (Shiva 1993:99) för människor som lever i självförsörjningsjordbruk. Hon menar att utveckling leder till att människors band till omgivningen slits sönder och att det därmed uppstår en identitetskris, som till exempel manifesteras i den alkoholism som har spridits i de nya byarna i Gambella. Utveckling efter västlig modell bygger på att människor görs till producenter och konsumenter och att bandet mellan människa och natur ersätts med band till ekonomin (Shiva 1993:132ff).

I människoförflyttningar finns det ofta ett element av våld från myndigheter (Shiva 1993:99). I Gambella ser vi att förflyttningar vilar på grunder av tvång och rädsla för våld, som kan tänkas springa ur att människor upplevt vad myndigheterna är kapabla till i och med massakern 2003 (Anon. 2011). Shivas syn på våldet som utövas i utvecklingens tjänst är möjligtvis konstraintiv. Istället för att beskriva den som en orsak till att folk flyttar och tappar sin identitet, ser Shiva våldet som en följd av människans urholkade identitet. Hon ser att

människor med band till sin omgivande natur är suveräna över denna, men att när banden slits ersätts denna lokala suveränitet med en underordning till nationala makter. Shiva kallar detta ”[the] sovereignty of the police state” och förklarar att det är genom människans underordning till denna att våld tillåts hända (Shiva 1993:99ff).

I fallstudien såg vi en samstämmighet med Shivas syn. De internationella organisationerna valde att inte stödja förflyttningsprogrammet bland annat av rädsla för att myndigheterna ville få en möjlighet att utöva mer kontroll över befolkningen när dessa var samlade på en plats, eller kunde upprepa massakern av anuaker som hände i Gambella stad i 2003 (Anon. 2011).

I *Ecofeminism* tar Shiva även upp kopplingen mellan förflyttningar från naturresurser, förlorad identitet och etniskt grundad konflikt, vilket är relevant för Gambellaområdet då regionens olika folkslag i bästa fall lever i osäker fred med varandra. Shivas syn är att etniska konflikter springer ur rotlösa människors sökande efter identitet (Shiva 1993:99). Att raljera kring en gemensam fiendebild kan vara identitetsbekräftande för en grupp men det finns också viktiga förlorare i denna process. Militarismen i konfliktidentiteten tillhör en könad, manlig, sfär, som tar plats på bekostnad av den feminina principen. Cynthia Enloe skriver om hur militariserade samhällen leder till en rolluppdelning där män blir beskyddare och kvinnor de beskyddade, vilket innebär mindre inflytande och status. I Gambella finns en sådan könsuppdelning sedan tidigare, men genom upptrappat våld finns en risk för att rollerna förstärks (Enloe 2007:60).

Genom intervjuerna ser vi att det finns en risk för en upptrappad konfliktnivå i Gambella. Bland annat har flera nuergrupper blivit förflyttade från sina betesmarker på grund av förlorad vattentillgång och kommit i konflikt med anuaker som bor längs Barofloden. Även majangergrupper har blivit pressade ut ur Godereskogen och in i konflikter med omkringliggande folkgrupper (Henderson 2011).

Utöver våld menar vi att det finns en viktig diskussion kring förflyttningarnas effekt på människors sociala nätverk. Goda sociala nätverk ger kvinnor en källa till styrka, trygghet och makt i det kollektiva beslutsfattandet. I Gambella ser vi att sociala nätverk byggs upp kring samspelet i storfamiljerna och i kyrkorna. Det finns även kvinnogrupper som den Odola beskriver i detta citat:

“[...] there is an organized form of association [...] where they discuss politics and social issues such as election, domestic violation and dispute between husband and wife.”

- Odola 2011

När folk flyttas från sina hemområden är det vanligt att hela storfamiljen drar till samma by. De familjära nätverken förstörs alltså inte vid det stadiet, men riskerar att brytas upp om männen tvingas lämna de nya byarna för att hitta arbete och försörja sina familjer. Ändå kan man tänka sig att kvinnonätverken inom familjgrupperna kommer bestå, kanske till och med att stärkas av ändringen.

Kyrkonätverken kommer troligtvis också att bestå och vara en fortsatt källa till inflytande för Gambellas kvinnor. Dock är det viktigt att kyrkorna är medvetna

om sitt ansvar och fortsätter arbetet med att ge kvinnor mötesplatser och en kollektiv röst i samhället, ett arbete som har långa traditioner i de största församlingarna⁵.

3.3 Miljöpåverkan

3.3.1 Implikationer för miljön i Gambella

I Gambella finns det sedan 1970 en 5000 km² nationalpark med rikt djurliv och biologisk mångfald. Barofloden är en livsviktig vattenresurs för både människor och djur i området (Purdie 2010). På gränsen mellan nationalparken och Södra Sudan rör sig varje år 800 000 antiloper (White eared Kob) och utgör Afrikas näst största däggdjursmigration (van Aarst 2011; Pearce 2011).

Investeringsvågen har till viss del medfört det dokumentären *Gambella's hidden treasure* kallar en "competition of land" (Purdie 2010). Förutom att investerare bygger på markområden som används av lokalbefolkningen, så placeras de nya gårdarna på områden med urskog eller vilda markområden, som skövlas för detta ändamål (Anon. 2011). Exempelvis skövlar *Saudi Star Agriculture* urskog för att odla kaffe i stor skala (Anon. 2011). Skövling av skog och röjning av slättområden utgör ett stort hot mot all biologisk mångfald som finns där (Purdie 2010). Även människor som bor i områdena är utsatta, vilket vi skrivit om tidigare. Ett exempel är majangerfolket vars bosättning hotas av kaffeodlingar.

Intensiva monokulturella odlingar kräver omfattande konstbevattning och gödsling, vilket medför att vatten kanaliseras bort från floderna och att avfallsprodukter förs in i naturen. Människors vattenresurser förstörs och detta leder bland annat till att fisket försvinner (Purdie 2010). En informant uttrycker oro för att försämrade tillgänglighet till resurser för lokalbefolkningen kommer att skapa konflikter mellan olika grupperingar. Efter Alwerodämningen byggdes 1992 har många mindre floder i området torkat ut. Nuergrupper som var bosatta runt dessa söker sig närmare Barofloden och kommer i konflikt med anuaker som traditionellt har sina bosättningar kring denna (Henderson 2011).

Då intensiv monokultur innebär att bara en växt odlas i stora arealer hotas människors näringstillförsel, biologisk mångfald och klimatet, vilket informanter även har uttryckt oro om skall ske i Gambella (Shiva 1993:78-81; Anon. 2011). Det finns inte anekdotiska indikationer på att klimatet har ändrats nämnvärd i

⁵ För mer information om kyrkornas jämställdhetsarbete och kvinnogrupper se Mekane Yesus.

Gambella, men i en intervju berättades det om att andra ställen i Etiopien hotas av torka till följd av mycket varmt väder. Behovet att odla mat i Gambella till resten av den etiopiska befolkningen kan därför bli stort i framtiden (Henderson 2011). Som det ser ut idag ska dock skörden från Gambella troligtvis exporteras, vilket går att utläsa av uttalanden av det indiska agroföretaget *Karuturi* om att en fördel med att investera i Etiopien är landets tullfria inträde på den europeiska marknaden (World Bank 2011:146; Vidal 2011a; Karuturi 2011).

För några år sedan gjorde MSF en kartläggning av näringsituationen i olika delar av Etiopien där det visade sig att människor i Gambella hade relativ matsäkerhet och ett varierat näringsintag (Henderson 2011). Detta menar intervjupersonen beror på lokalbefolkningens tillgång till fiske, stora betesområden och fertil mark, en situation som är i förändring. På ett möte med lokalbefolkningen från en by i Gambella initierat av organisationen HoAREC, framkom att byborna hade starka åsikter om förändringar som inkräktar på deras traditionella levnadssätt⁶ (Purdie 2010).

3.3.2 Hur påverkas kvinnor av miljöförändringar?

Där de andra områdena omfattar ändringar som är mer geografiskt eller kulturellt betingade, är destruktionen av ett mångfaldigt ekosystem oundvikligt om ny mark skall sättas i monokulturell produktion. Oavsett om det är urskog som skövlas eller grässlätter som plogas, är innebörden densamma; stora delar av den biologiska mångfalden och naturens processer står i vägen för en industrialiserad matproduktion.

Intervjupersonerna berättar om att lokalsamhällen såväl som intresseorganisationer i Gambella fruktar konsekvenserna av utbyggnader i den skala som nu pågår i regionen. Vi väljer här att dra upp två diskussioner; först, huruvida kvinnors matsäkerhet och näringsituation kan påverkas, sedan ett mer teoretiskt ekofeministiskt resonemang om parallellerna som kan dras mellan destruktion av naturen och en motsvarande behandling av kvinnor.

Det finns motstridande indikationer på hur näringsituationen i Gambella ser ut. Resultaten till tidigare studier är troligtvis påverkade av det faktum att det i Gambella har funnits en otroligt stor grupp sudanesiska flyktingar som har varit beroende av bistånd i form av mat. År 1997 skriver Lindtjörn och Alemu att 70,4% av den vuxna befolkningen i västra Gambella var undernärda, men i intervjuerna ges en bild av folk i området som relativt matsäkra med många alternativa näringskällor och en varierat kost (Odola 2011; Henderson 2011). Oavsett vilken situationsbeskrivning som ligger närmast verkligheten, kommer näringsituationen att ändras eftersom vattenresurser tas till konstbevattning, skogarna röjs och djur försvinner, samt att betesmarker plöjs upp och folk förlorar

⁶ Det var bara män på mötet (!).

sin odlingsmark. En av våra informanter berättade om sin svärfar som förlorat sin mark och säger att ”now the government has forced us to be donation recipients rather than feeding ourselves” (Odola 2011).

Den förlorade biologiska mångfalden som följer av att resurser kanaliseras in i intensivjordbruket kommer att minska människors möjligheter att själva försörja sina näringsbehov. Människor sätts i en situation där mat, istället för att odlas, samlas eller jagas i närområden, måste köpas från en globaliserad marknad. För de som är sämst ställda ekonomiskt, som våra studier visar att lokalbefolkningen troligtvis blir, betyder detta ett mycket begränsat urval. Kvinnor och kvinnoleda hushåll, som generellt har en sämre ekonomi, kommer därmed få en motsvarande försämrad näring.

Vi ser också att där vissa i familjen måste prioriteras över andra är det kvinnorna som kommer sist. I Lindtjørn och Alemus (1997) är hela 79,2 % av kvinnorna i Gambella undernärda, medan motsvarande statistik för männen är 50,7% . Detta visar på den näringsmässiga prioriteringen av män över kvinnor som också beskrivs i SIDA (2003).

Shiva skriver om kvinnan i självhushållningsjordbruket som den biologiska mångfaldens och matsäkerhetens nyckelperson. Kvinnan besitter den ursprungskunskap som betonar värdet av en mångfald av organismer, bundna till varandra genom naturens processer. Samspelet utgör ett plussummespel som kvinnan vet att utnyttja till fördel för sig själv och sina närmaste. Kvinnans omsorgsroll gentemot sin familj sträcker sig till att omfatta även naturen och när denna förstörs är det kvinnan som betalar det högsta priset (Shiva 1993:70-82). När maten måste köpas förlorar den etiopiska kvinnan sin position som aktiv deltagare i familjens försörjning och mannen dominerar i rollen genom sin ekonomiska överlägsenhet. I Gambella finns en kultur av att kvinnors näringsbehov inte prioriteras vid resursbrist. När hon samtidigt förlorar medverkande till matproduktion eller matinköp, ser vi en reell risk för att kvinnors hälsa kommer att försämrast.

Destruktion av biologisk mångfald på ekonomiska grunder slår ut positivt på ekonomiska mått som BNP, men det ekofeministiska argumentet framhåller att detta är missvisandet att tolka utslaget i positiv riktning. Bakom den tillsynes ekonomiska succén döljer sig en ständigt ökande fattigdom bland de som är beroende av naturen för att leva och nära sig, vilket drabbar kvinnor hårdast (Shiva 1993:71). Den etiopiska ambassadörens uttalanden i *The Guardian* bekräftar myndigheternas syn på investeringarna, med tillhörande effekt på miljön, som grundlag för samhällelig förbättring. Shivas syn framträder då som en direkt motsats till detta, och på ett mer abstrakt teoretiskt plan kopplar Shiva destruktionsen av naturen till den aktiva och vinstdrivna mansrollen och sedan till destruktiva hållningar till kvinnors liv och sysslar (Shiva 1989:16f).

4 Sammanfattning

- Hur påverkas kvinnor av land grabs?

Vi kommer här att sammanfatta huvudslutsatserna från vår analys av materialet. Vårt ekofeministiska analysperspektiv ger en starkt kritisk bild av det som nu händer i Gambella, något som kan tillskrivas teorins fundamentala antivästliga och antikapitalistiska grundvärden. Ett ifrågasättande av slutsatserna som kommer fram genom vår analys är därför viktigt. Vi kommer följaktligen utföra en kritik av teorin under arbetets slutdiskussion, men syftar här till att summera de diskussioner som hittills förts.

I vår studie av Gambella har vi observerat följande indikationer på konsekvenserna av land grabs; människor rycks ur sina traditionella levnadsmönster, den biologiska mångfalden hotas, vilket gör att resurserna försämras eller förstörs, och människor tvingas flytta från sina marker och hem.

I och med att utvecklingen av storskaligt jordbruk i Gambella är en process som inte är färdig, är det svårt att uppskatta hur stora konsekvenserna kommer att vara för miljön. Det vi däremot kan diskutera är vilka implikationer en försämring av den biologiska mångfalden och det ekonomiska utnyttjandet av naturresurser kommer ha för kvinnor.

Vi anser att självhushållningen ger kvinnor en möjlighet att prioritera näringsfrågor genom att odla varierat och hållbart. När samhället nu rör sig bort från detta försörjningssätt och kvinnor underordnas i den nya ekonomin genom den processen av reduktionism vi beskriver i texten om arbete, får kvinnan ett minskat inflytande över familjens näring. Enligt sedvana i Etiopien prioriteras mäns näringsbehov över kvinnors och kombinationen av detta med den förlorade självhushållningen kan leda till att kvinnors hälso- och näringsituation försämras.

Vi tycker det är rimligt att se följande konsekvenser av ändrade arbetsstrukturer i fallstudien: Kvinnor marginaliseras från jordbruket och förlorar en viktig källa till identitet, självdefiniering och status. I det nya jordbruket öppnas en reell möjlighet upp för att kvinnor exploateras och att deras arbete nedvärderas gentemot männens. De viktiga framsteg som skett för kvinnor i Gambella på senare år genom positiv särbehandling riskerar slutligen att gå om intet på grund av ändrande statusnormer och ekonomiska strukturer.

Då människor förflyttas från sina hem till nya byar är dessa effekter kanske ännu större. Människor förlorar den närmiljö de är vana att verka i och som deras identitet är knuten till. Genom att folkgrupper förlorar sina ekologiska omgivningar och följaktligen sina identiteter ökar också risker för etniska konflikter och även för diskriminering. Våldet trappas upp och triggas av myndigheter som får alltmer kontroll över människor, vilka känner allt större maktlöshet. Vi ser att det blir kvinnor som drabbas hårdast av en sådan

militarisering av samhället, då hon redan står lägst i hierarkin och därmed att makt över henne kan utövas genom ökat våld och det finns en risk att kvinnor antar en osjälvständig roll som den som behöver skydd från män. Vidare har kvinnor behållit rollen som ansvariga för hem och barn och vi har funnit att detta ansvar har blivit tyngre då familjefadern migrerat eller blivit alkoholiserad.

Det går här att se att den etiopiska kvinnan i sig inte är något offer, utan kan göras till offer av den land grab vars konsekvenser utesluter henne från hennes traditionella sysslor och exponerar henne för utnyttjande på grund av den osäkra situation hon försätts i.

5 Diskussion

Genomgående i vår analys och sammanfattning finns en mycket svartmålad bild av det som nu händer i Gambella. Vi anser oss ha empiriskt underlag för de påståenden vi gör utifrån vårt teoretiska perspektiv, men det finns även indikationer på att utveckling kan skötas på ett genomtänkt sätt med respekt för natur och människor. Ett konkret exempel för att sådan utveckling är möjlig, om än i liten skala, är det arbete som vår intervjuperson Sanne van Aarst och hans organisation HoAREC utför i Gambella. Deras arbete syftar till att bevara den biologiska mångfald och de mänskliga kulturer som finns i regionen, men också att låta lokalbefolkningen ta del av fördelarna i den process som sker där.

Vi ser att det finns en risk för att vi anpassar vår syn på verkligheten efter teorin snarare än det omvända när vi analyserar kvinnors situation vid land grabs från ett enda perspektiv. Vill vi därför här föra en kritisk diskussion där vi ifrågasätter ekofeminismens grundläggande ansatser och utvecklar egna tankar omkring fallstudien och dess resultat.

5.1 En kritik av den ekofeministiska teorin

Den ekofeministiska teorin, och främst Shivas texter, som vi har gjort oss bekanta med bygger på att det är möjligt att göra en dualistisk uppdelning av olika fenomen i samhället där vissa kan tillskrivas det manliga och andra det kvinnliga. Shiva anser därmed att den dualism hon kritiserar finns och hennes kritik är inte mot den dualistiska världssynen utan mot tillskrivning av ett högre värde till det manliga. Vi anser att hennes kritik är viktig men att det samtidigt är problematiskt att dela världen upp i skilda sfärer, och sedan tillskriva egenskaper till vardera kön. Vi ser exempelvis inte att all teknik domineras av mannens eller förstör naturen och dess resurser, utan det finns en mängd tekniska vinningar som tvärtom är till för att skydda naturen. På samma sätt är inte naturskydd och hållbar utveckling någonting som endast kvinnor eller ursprungsfolk har intresse av. Att hållbar utveckling är nödvändigt för mänsklighetens överlevnad finns en utbredd konsensus om idag.

Trots att dualismens strikta uppdelning kan kritiseras ser vi fortfarande att Shivas dualism i stor grad stämmer överens med verkligheten såsom vi kan observera den. Detta gäller i västliga samhällen, där män fortfarande dominerar den tekniska och ekonomiska arenan, och där kvinnoyrken och –sysslor nedvärderas ekonomiskt och statusmässigt, likväl som i Gambella, där det är kapitalstarka män som styr industrialiseringen av jordbruket och upphöjer sitt arbete som nödvändigt och utvecklande.

Vi tycker dock att större validitetsproblem kan uppkomma om vi inte tar upp den simplificerade synen på självhushållningssamhället som ekofeminismen och särskilt Shiva förespråkar. Vi kan i mångt och mycket samstämma med Shiva kring hennes problematisering av den utvecklingsmodell som land grabs tillhör; alltså en modell styrd av målet om ekonomisk vinst över omsorg för natur och människor. Men Shivas okritiska förhållande till förindustriella samhällen tycker vi är problematisk och romantiserande. I många av dessa samhällen finns det, precis som i Gambella, ett stort behov av, och önskan om, tjänster som utbildning, preventivmedel, läkarvård och förbättrad kost. Kvinnor har lägre status än män och samhället i Gambella är uppbyggt runt patriarkala strukturer. Trots den status och identitet som Shiva anser tillkommer kvinnan genom hennes ursprungskunskap, är kvinnor i Gambella och världen över underordnade män på grund av sitt biologiska kön.

Vad gäller synen på kvinnans biologi har vi under uppsatsens tillblivande valt att inte diskutera detta. Det finns olika meningar och teorier om varför män och kvinnor skiljer sig åt, där arv och miljö tilldelas olika stor betydelse. Vi ämnar att varken utreda eller ta ställning till detta i uppsatsen. Vi ser kvinnors liv och sysslor i en kulturell, historisk och social kontext men hävdar därmed inte att de i biologin är mer lämpade för att tilldelas sina samhällseliga roller. Shiva och Mies menar att kvinnans biologi tillskriver henne en viss position gentemot naturen och att hon genom moderskapet närmast uppfyller sin biologiska potential (Shiva 1989:42). Båda har därför stor skepsis mot preventivmedelsteknologin, som de beskriver i starkt negativa termer (Mies 1993:188ff).

Resonemanget om preventivmedel som teknologins kontroll över och kolonisering av kvinnokroppen tycker vi blir ett dogmatiskt sätt att se världen. Det är värdefullt för oss som kvinnor att ha en möjlighet att själva planera våra biologiska processer, och det är många kvinnor i Etiopien som önskar samma möjlighet. Inte för att vi anser moderskapet vara mindervärdigt, utan för att vi vill ha tid och utrymme för att förverkliga oss på många och varierade sätt.

I själva verket kanske inte Shiva och andra förespråkare för ekofeminismen strävar efter att förklara en exakt verklighet, utan medvetet skalar bort nyanser för att skapa en svart-vit bild och så, på ett effektivt och skarpt sätt, få fram en viktig kritik. De kan därmed utmana den historieskrivning som finns om industrialisering och bredda mångas verklighetsuppfattning genom att belysa de negativa konsekvenserna av industrialisering och utveckling. Vi såg redan från arbetets början att ekofeminismens diskussioner var påfallande tillämpbara på land grabs som fenomen. Detta för att Shiva och Mies skriver från ett perspektiv där de beskriver en manlig, västlig och kapitalistisk inträngare i kvinnans liv och omgivningar, liksom i ursprungsfolks traditionella livsstil.

5.2 Slutkommentarer

Det är enligt vår syn inträngarelementet som skiljer land grabs från annan industrialisering av jordbruk eller produktion. De drivs av investerare,

kapitalstarka människor, främst män, som tar till sig landområden i Afrika i syfte att uppnå en vinst för sig själva, inte en produktivitetsökning som skall komma lokalbefolkningen till godo. Detta kallar de för utveckling, och ekofeminismen, med sin grundläggande kritik mot den västliga utvecklingstanken, ger oss en plattform för att kritisera och ifrågasätta vem denna utveckling faktiskt kommer att gynna. Samtidigt har vi i denna diskussion försökt lyfta fram att alla aspekter vid denna utveckling inte nödvändigtvis är till kvinnors eller lokalbefolkningens nackdel.

I Gambella kommer det att byggas en infrastruktur som tjänar alla i samhället, inte endast de rika investerarna. Det är heller inte möjligt att gå tillbaka till självhushållningssamhället när utvecklingen redan är påbörjad. Utmaningen som träder in är att göra denna så hållbar och rättvis som möjligt, något som diskuteras ingående i de råd om genusmedvetande IFPRI presenterar i sin rapport (IFPRI 2011; 26f). I samband med detta vill vi också återknyta till det framgångsrika arbete som HoAREC gör i Gambella för att visa att, med många bäckar små och kritiska resonemang till olika utvecklingsmodeller, kan en mer hållbar utveckling vara inom räckhåll.

Slutligen vill vi poängtera att ekofeminismen, trots sina brister och förenklingar, har gett oss ett värdefullt analysverktyg för att diskutera hur kvinnor i Gambella påverkas av land grabs. Även om de slutliga följderna ännu inte går att observera, kan vi se att land grabs potentiellt kan få väldiga konsekvenser för kvinnor och det liv de nu lever, liksom för alla människor vars närmiljö blir föremål för så kallade land grabs. Studiens slutsatser är kritiska och bidrar med en viktig insikt som kan utgöra grund för planering av mer hållbara och rättvisa investeringar i framtiden och som en bild av vad som kan hända om hänsyn inte tas till människor och natur.

6 Referenser

6.1 Intervjuer

- Henderson, Jody. Samtalsintervju genomfört 15.05.2011, 50 min. Olika yrkesroller i Gambella 2000-2008.
- Jobi, Apee. Samtalsintervju genomfört 20.04.2011, 75 min. Redaktör i den regimkritiska nättidningen Gambella Today, bosatt i Minnesota.
- Moody, Sam F. Samtalsintervju genomfört 11.05.2011, 50 min. F.d. ledare vid Anglican church community centre, Gambella, 2009- 2011.
- Odola, Ojulu Cham. Skriftligt svar på intervjufrågor 20.05.2011, ca. 5 sidor text. Lärare med ursprung från Gambella, bosatt i Australien.
- Sanne van Aarst. Samtalsintervju genomfört 16.05.2011, 40 min. På informantens vilja ej inspelad. Coordinator Horn of Africa Regional Environmental Centre i Gambella.
- Anonym intervjuperson. Samtalsintervju genomfört 10.05.2011

6.2 Litteratur

- Braidotti, R. – Charkiewicz, E. – Häusler, S. – Wieringa, S., 1997 *Women, Environment and Sustainable Development (WED) in historical perspective* i Visvanathan, Nalini (red. co-ord.) et al *The Women, Gender & Development Reader*. London: Zed Books Ltd.
- Braidotti, Rosi – Charkiewicz, Ewa – Häusler, Sabine – Wieringa, Saskia, 1994. *Women, the Environment and Sustainable Development. Towards a Theoretical Synthesis*. London: Zed Books Ltd.
- Cherinet, Haregewoin – Mulugeta, Emebet, 2003. *Towards Gender Equality in Ethiopia. A profile on Gender Relations*. Stockholm: **SIDA**.
- Duggan, Lynn, 1997. *Introduction to Part 2* i Visvanathan, Nalini (red. co-ord.) et. al. *The Women, Gender & Development Reader*. London: Zed Books Ltd.
- Enloe, Cynthia, 2007. *Globalisation and Militarism. Feminists Make the Link*. New York: Rowman & Littlefield.

- Esaiasson, Peter – Gilljam, Mikael – Oscarsson, Henrik – Wängnerud, Lena, 2007. *Metodpraktikan*. Stockholm: Nordstedts Juridik. 3e uppl.
- Mies, Maria – Shiva, Vandana, 1993. *Ecofeminism*. London: Zed Books Ltd.
- Mohanty, Chandra T., 1997. *Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses* i Visvanathan, Nalini (red. co-ord.) et. al. *The Women, Gender & Development Reader*. London: Zed Books Ltd.
- Oden, Bertil, 2006. *Biståndets idéhistoria: från Marshallhjälp till millenniemål*. Lund: Studentlitteratur.
- Pankhurst, Helen, 1992. *Gender, Development and Identity. An Ethiopian Study*. London: Zed Books Ltd.
- Shiva, Vandana, 1989. *Staying Alive. Women, Ecology and Development*. London: Zed Books Ltd.
- Shiva, Vandana – Mies, Maria, 1993. *Ecofeminism*. London: Zed Books Ltd.

6.3 Artiklar och rapporter

- Alemayehu, Abate Nikodimos, 2004. *Ethnic Federalism in Ethiopia: Challenges and Opportunities*. Masters thesis: Faculty of Law. Lund University.
- Alemu, Tadesse – Lindtjörn, Bernt, 1997. *Nutritional Assessment of two famine-prone Ethiopian Communities*. I *Journal of Epidemiology and Community Health*, Vol. 51 No. 3 pp. 278- 282. BMJ Publishing Group.
- Behrman, Julia – Meinzen- Dick, Ruth – Quisumbing, Agnes, 2011. *The Gender Implications of Large-Scale Land Deals*. **IFPRI** discussion paper 01056.
- Byerlee, Derek – Deininger, Klaus (m.fl.), 2011. *Rising Interest in Global Farmland. Can it yield sustainable and equitable benefits?* **World Bank**. Agricultural and Rural Development paper 59463. Washington DC.
- Collinson, Patrick, 18.04.2011. *Agricultural land prices hit record high*. I *The Guardian* via <http://www.guardian.co.uk/business/2011/apr/18/agricultural-land-prices-increase> [Hämtad 18.04.2011].
- Cotula, Lorenzo – Vermeulen, Sonja – Leonard, Rebeca – Keeley, James, 2009. *Land Grab or Development Opportunity?* London/Rome: **IIED/IFAD/FAO**.
- Friends of the Earth Europe, 2010. *Africa up for Grabs: The Scale of Land-Grabbing for Biofuel Production* via www.foeeurope.org. [Hämtad: 10.04.2011].
- Howell, Nancy R., 1997. *Ecofeminism, What one needs to know*. I *Zygon*, Vol. 32 No. 2. Zygon Publishing.
- Kebede, Berhanu, 04.04.2011. *Land deals in Ethiopia bring food self-sufficiency, and prosperity* i *The Guardian* via <http://www.guardian.co.uk/global-development/poverty-matters/2011/apr/04/ethiopia-land-deals-food-self-sufficiency?INTCMP=SRCH> [Hämtad 18.05.2011].

- Lorgen, Christy Cannon, 2000, *Villagisation in Ethiopia, Mozambique, and Tanzania*, Social Dynamics, Vol. 26 No.2 pp. 171- 198.
- McGill, Doug - Iggers, Jeremy - Cline, Andrew R., 2007. *Death in Gambella: What Many Heard, What One Blogger Saw, and Why the Professional News Media Ignored it*. I Journal of Mass Media Ethics, Vol. 22 No. 4 pp.280-299.
- Omiti, John – Parton, Kevin – Ehui, Simeon – Sinden, Jack, 2004. *Some Policy Implications of the Resurfacing of Rural Factor Markets Following Agrarian De-collectivization in Ethiopia*. I Human Ecology, Vol. 28 No. 4 pp. 585- 603. Plenum Publishing Co.
- Pearce, Fred, 07.03.2011. *Agribusiness Boom Threatens Key African Wildlife Migration* via http://e360.yale.edu/feature/agribusiness_boom_threatens_key_african_wildlife_migration/2377/ [Hämtad 18.05.2011].
- Vidal, John, 21.03.2011a. *Ethiopia at centre of global farmland rush*. I *The Guardian* via <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/21/ethiopia-centre-global-farmland-rush?INTCMP=SRCH> [Hämtad 05.04.2011].

6.4 Dokumentärfilmer

- Purdie, John (prod.) i partnerskap med Horn of Africa Regional Environmental Centre (HoAREC), 2010. *Gambellas Hidden Treasure* via <http://www.thewaterchannel.tv/en/videos/categories/viewvideo/724/wetland/s/gambellas-hidden-treasure> [Hämtad 17.05.2011].
- Vidal, John (m.fl.) i partnerskap med Christian Aid, 21.03.2011b. *Ethiopias Land Rush: Feeding the World* via <http://www.guardian.co.uk/global-development/video/2011/mar/21/ethiopia-land-rush> [Hämtad 01.05.2011].

6.5 Internetsidor

- Gambella Today *Nätbaserad tidning tillknuten Anuakdiasporan*
www.gambellatoday.com.
- Karuturi *Ethiopia country profile* via http://www.karuturi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=145&Itemid=191 [Hämtad 22.05.2011].
- Mekane Yesus. *Arbete med kvinnor och genusfrågor* via <http://www.eecmydassc.org.et/gender.htm> [Hämtad 22.05.2011].

Midroc Europe/ Saudi Star Agriculture *About MIDROC Ethiopia* via
http://www.midroc-ethiopia.com.et/md01_aboutus.html#stra_obj [Hämtad
22.05.2011].